

TARİFE DIŞI TİCARET POLİTİKASI ARAÇLARI

Prof. Dr. Mehmet KARAGÜL

Giriş

- Gümrük tarifelerinden başka, serbest ticaret akımlarına müdahale amacıyla kullanılan araçların tümü **tarife dışı araçlar** (non-tariff barriers) denir.

I- MİKTAR KISITLAMALARI

1- İthalat Kotaları

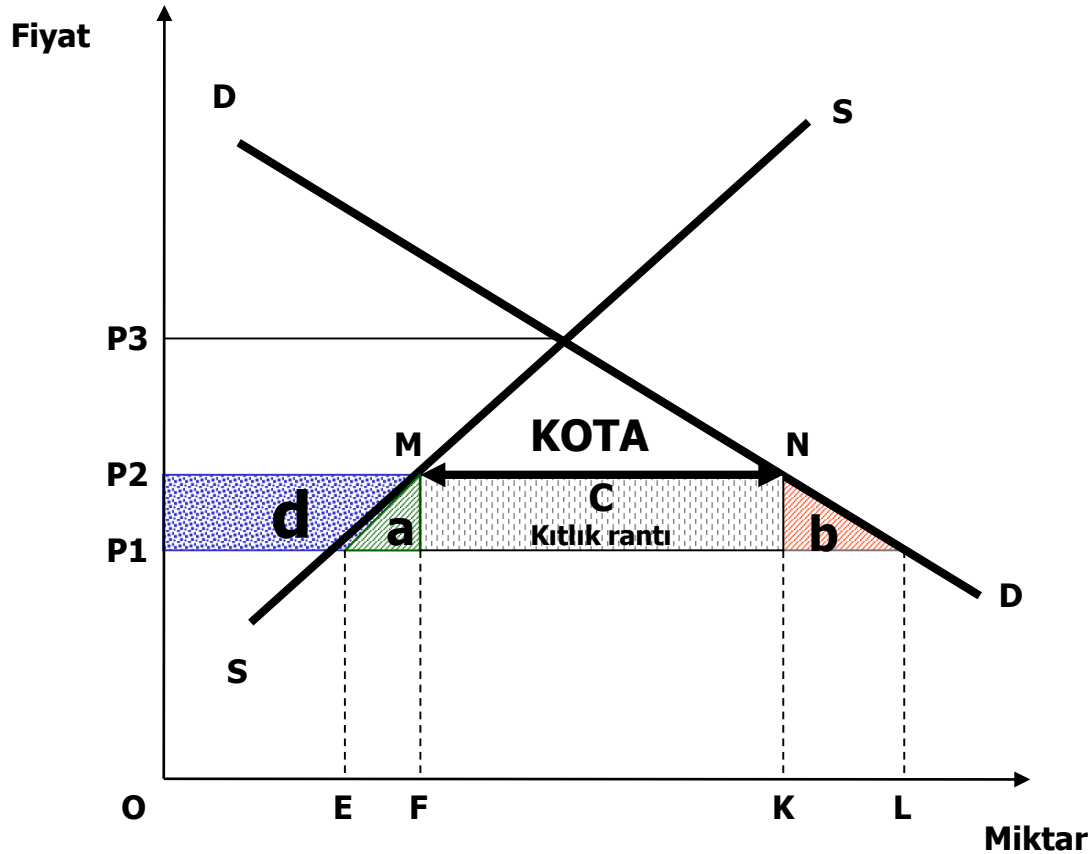
2- İthal Yasakları

■ 1- İthalat Kotaları

- Hükümetlerin ithal edilecek mal hacmi üzerine fiziki miktar veya değer olarak koyduğu sınırlandırmalara kota denir.
- İthal kotaları yurtiçi tarım veya sanayi kesimini korumak ya da ödemeler bilançosu açıklarını kapatmak gibi nedenlerle kullanılır.
- Üç farklı kota türü vardır:
 - Global Kota : Hükümet sadece ithal mal hacmini belirler, ithalatın hangi ülkeden ve kimler tarafından yapılacağına karışmaz
 - Tahsisli İthal Kotası : Lisans sistemi uygulanır. Lisans kotaya tabi mallardan belirli miktar ithal edebilmek için ithalatçıya verilen özel izin belgesidir.
 - Gümrük Tarife Kotaları : İkili tarife sistemi uygulanarak kotalar yumuşatılır. Belirli miktarda mal yürürlükteki gümrük tarifesiyle ithal edilirken bu miktar dolduğunda tarifeler yükseltilir.

I- MİKTAR KISITLAMALARI

1-a. İthalat Kotalarının Ekonomik Etkileri

Grafik 1: İthal Kotalarının Etkileri

Kota konulmadan önce

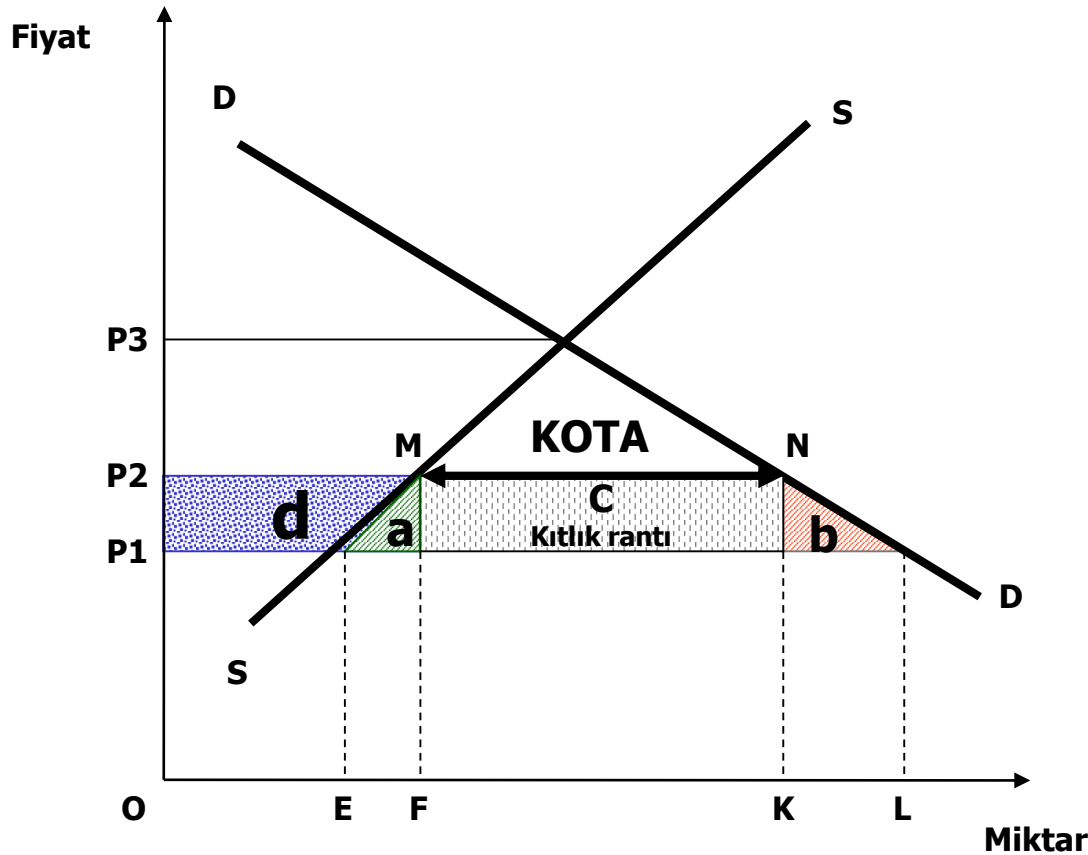
Serbest dünya fiyatı P_1 ,
Yurtiçi tüketim OL ,
Yurtiçi üretim OE ,
İthalat EL

Hükümetin MN miktar kota koyduğunu kabul edelim. MN miktar kota P_1P_2 kadar gümrük vergisinin karşılığıdır.

Yurtiçi fiyatı OP_2 , (artar)
Yurtiçi tüketim OK , (azalır)
Yurtiçi üretim OF , (artar)
İthalat FK (azalır)

I- MİKTAR KISITLAMALARI

1-a. İthalat Kotalarının Ekonomik Etkileri

Kotalar toplam 5 etkiye sahiptir.

a) Üretim Etkisi

üretim kaybı a üçgeninin alanı

b) Tüketim Etkisi

tüketim kaybı b üçgeninin alanı

c) Dış Ticaret Etkisi

a+b alanın toplamı

e) Bölüşüm Etkisi

d alanına

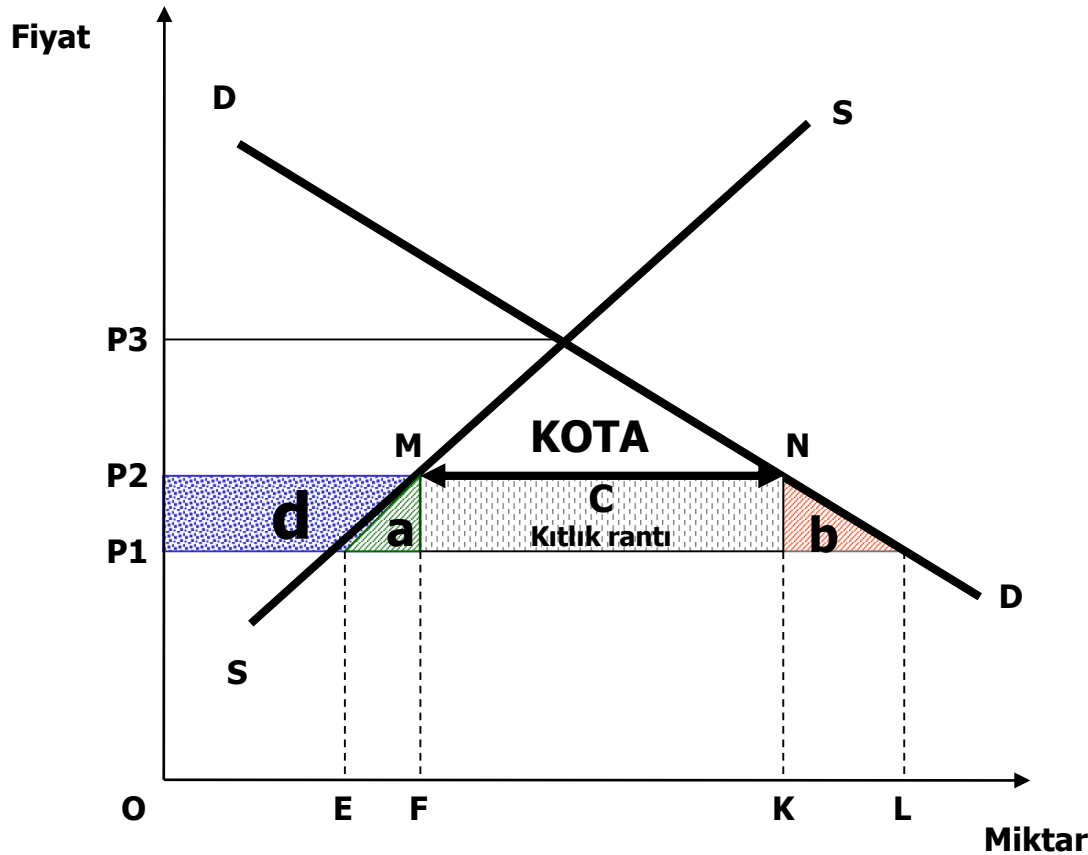
d) Kıtlık Rantı

c alanına

Grafik 1: İthal Kotalarının Etkileri

I- MİKTAR KISITLAMALARI

1-a. İthalat Kotalarının Ekonomik Etkileri

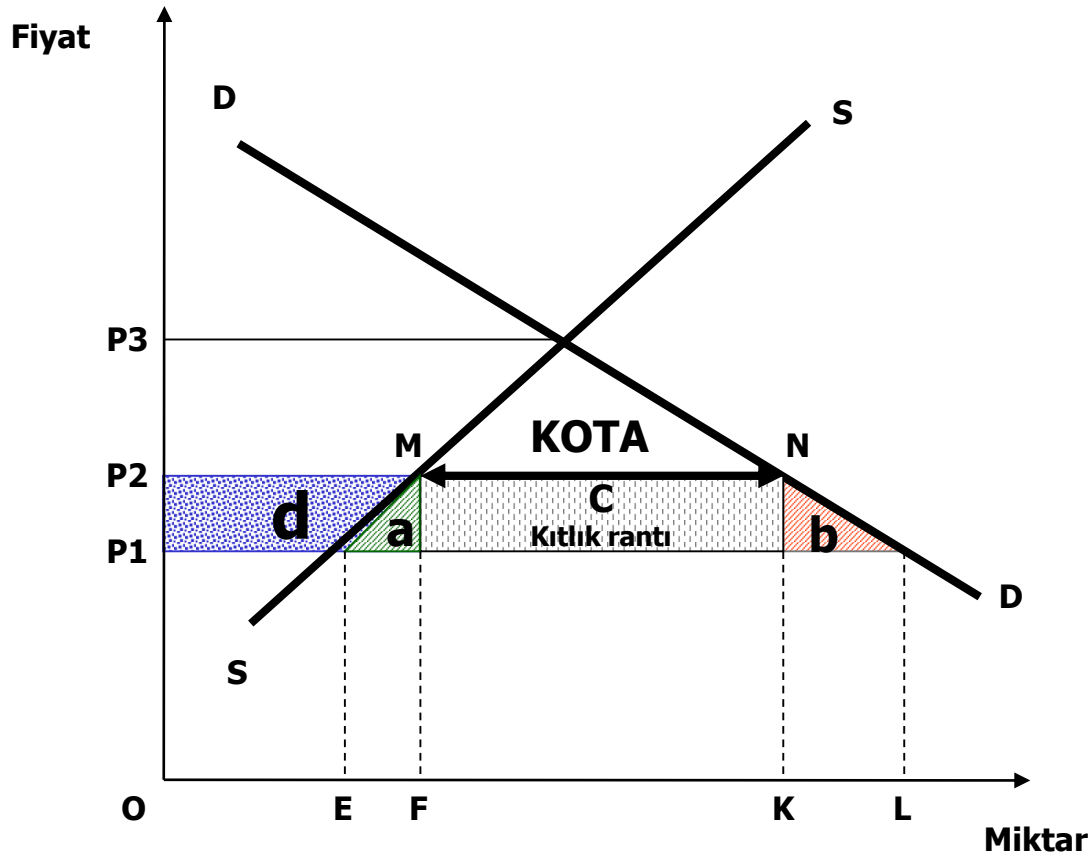

Kotalarla gümrük vergilerinin etkileri arasında önemli bir fark mevcuttur. **Gümrük vergilerinde c alanı bütçe gelirlerini gösterir.** Kotalar, yabancı malın arzı kısıtlandığından ithalatçı ülkedeki fiyatını aşırı biçimde yükseltir. Bu nedenle ortaya çıkan kârlar c alanı ile ifade edilir ve **kıtık rantını** gösterir.

Grafik 1: İthal Kotalarının Etkileri

I- MİKTAR KISITLAMALARI

1-a. İthalat Kotalarının Ekonomik Etkileri

Kıtık rantı kimler tarafından paylaşılır?

- 1- **İthalatçılar** (Genellikle)
- 2- **İhracatçılar** (karşı ülkedeki ihracatçılar malın dış piyasası üzerinde tam bir denetime sahipse)
- 3- **Hazine** (Hükümetin açık artırma ile satması durumunda)

Grifik 1: İthal Kotalarının Etkileri

I- MİKTAR KISITLAMALARI

1-b. Gümrük Tarifelerinin İthalat Kotaları ile Karşılaştırılması

- Kotaya tabi bir malın ithalatını izin verilenin üzerinde artırma olanağı yoktur. Gümrük tarifelerinde ise yüksek fiyattan da olsa talep artırılabilir.
- Kotalar ve çok yüksek gümrük tarifeleri mal kaçakçılığını ve karaborsayı özendirir.
- Kotalarda saydamlık yoktur. Uygulanması ve denetimi yoğun bürokratik faaliyeti gerektirir

I- MİKTAR KISITLAMALARI

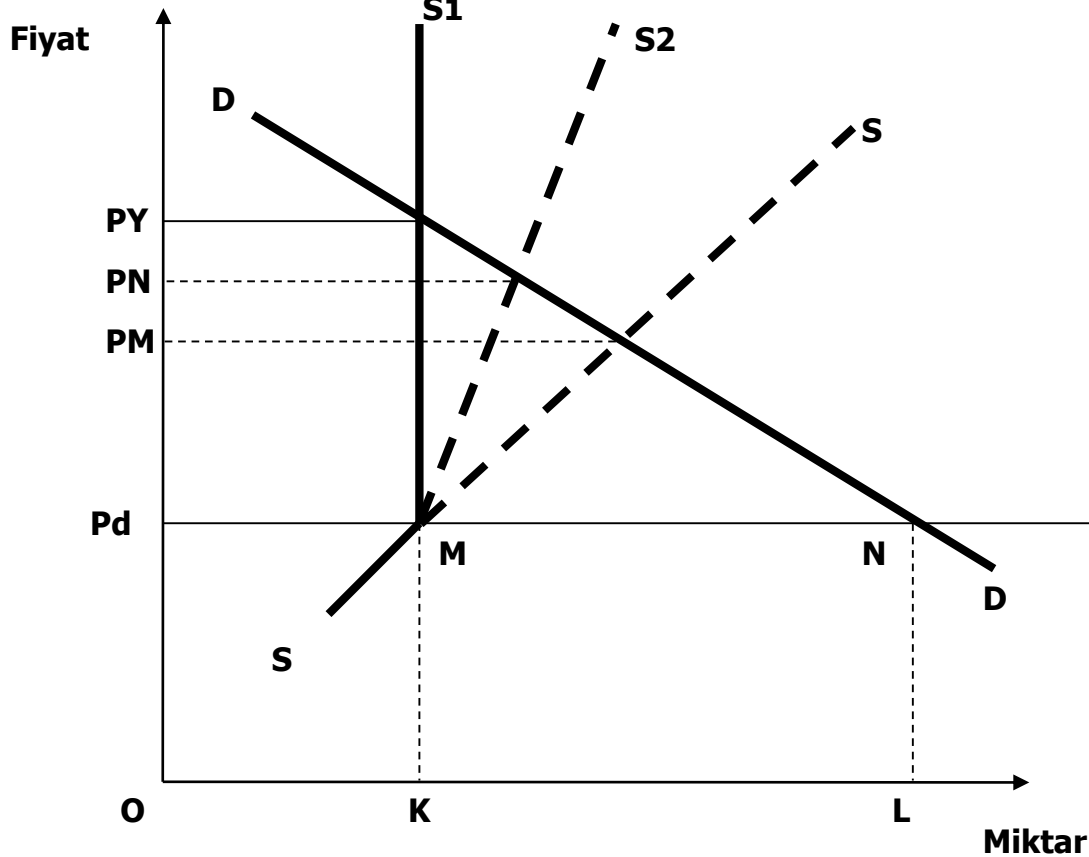
2-İthal Yasakları

İthal Yasakları aşağıda belirtilen nedenlerden dolayı konulabilir.

- 1. Ekonomi için önemsiz veya lüks sayılan malların ithaline izin verilmeyerek kıt döviz kaynaklarından tasarruf sağlamak**
- 2. Yerli sanayi dış rekabetten tam olarak korumak**
- 3. Dış açıkların kapanmasına katkı sağlamak**
- 4. Halk sağlığına, genel ahlâk kurallarına ve kamu düzenine zararlı malların ülkeye girişinin önlenmesi**

I- MİKTAR KISITLAMALARI

2-İthal Yasakları

Grafik 2: İthal Yasakları

Ele alınan malın bilinen arz ve talep eğrileri SS ve DD olduğu durumda

Serbest dünya fiyatı P_d ,
Yurtiçi tüketim OL,
Yurtiçi üretim OK
İthalat KL

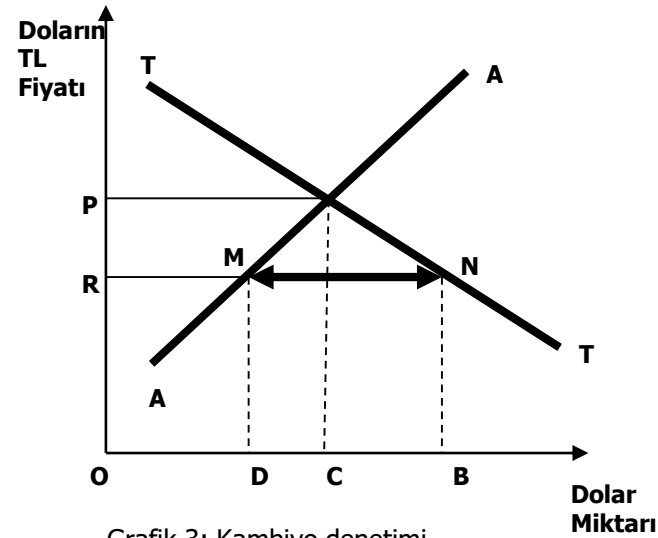
Hükümetin aldığı bir kararla ithalatı yasakladıysa varsayılırsa,

Kısa dönemde üretim artırılamaz ve arz, yurt içi üretime eşit olur. İç fiyatlar, SS1 ve DD eğrilerini kesişme noktası olan PY fiyatına yükselir.

Uzun dönemde ise arz esnekliği artacağından iç fiyatlar giderek düşecek PN ve PM seviyelerine doğru hareket edecektir.

I- MİKTAR KISITLAMALARI

3- Döviz Kontrolü

Grafik 3: Kambiyo denetimi

Döviz ile ilgili işlemler üzerine hükümetin koymuş olduğu sınırlamalara döviz kontrolü (kambiyo denetimi) adı verilir.

En katı döviz kuru uygulamalarında serbest bir döviz piyasası yoktur ve her türlü döviz işlemi hükümet tekeli altındadır.

Dış alemden döviz geliri elde edenler belirli bir sürede merkez bankasına satmak zorundadır.

Merkez bankasından döviz satın alabilmek için önce yetkili makamlardan, ödeme türü ve miktarı konusunda bir izin “lisans” almak gerekir.

I- MİKTAR KISITLAMALARI

3-Çoklu Kur Sistemi

- Çoklu kur sistemleri çeşitli mal ve hizmetlerin ticaretine farklı kurların uygulanması biçimindedir.
- Bazı malların ticaretine yüksek döviz kuru uygulanarak ithalatı engellenmiş, ihracatı yasaklanmış olur.
- En basit şekli ikili kur sistemidir.
 - Biri düşük düzeyde tutulan resmi kur (ithalatta zorunlu tüketim maddeleri, hammaddeler, ara ve yatırım malları, ihracatta dış piyasaya sürümünde sorunla karşılaşılmayan tarım ürünleri için)
 - Diğeri serbest piyasada oluşan ve değeri yüksek tutulan serbest piyasa kuru (lüks mallar ve ihracı özendirilmek istenen sanayi ürünleri için)
- Bazı ülkeler, üretiminde tekelci oldukları veya yüksek karşılaştırmalı üstünlüğe sahip oldukları ihraç mallarını da düşük resmi kur listesine koyarlar. Böylece yabancı para cinsinden bu malların fiyatı yükselir ve değişen ticaret hadlerinden ülke yararlanır.

II- YENİ KORUMACILIK VE ÖTEKİ TARİFE DIŞI ARAÇLAR

1- Gönüllü İhracat Kısıtlamaları

- Genellikle ithalatçı durumundaki bir sanayi ülkesi ile ihracatçı durumunda ve çoğunlukla emeğe dayalı bir az gelişmiş ülke arasında yapılan anlaşma sonunda, ihracat üzerine konulan bir kota niteliğindedir.
- En çok uygulandığı sektör tekstil ve hazır giyimdir.

II- YENİ KORUMACILIK VE ÖTEKİ TARİFE DIŞI ARAÇLAR

2- Sağlık, Güvenlik, Çevre Standartları, İdari Düzenlemeler

- Sağlık, güvenlik doğal çevrenin korunmak için belirli malların üretimi ve dağıtımı ile ilgili olarak, hemen hemen her ülkenin çok sayıda idari yönerge ve kuralları vardır.
- Bu düzenlemeler çoğu zaman dış ticareti engelleyen görünmez engeller olarak adlandırılmaktadır.

II- YENİ KORUMACILIK VE ÖTEKİ TARİFE DIŞI ARAÇLAR

3. Damping

- İhracat endüstrisindeki bir büyük firmanın malını dış piyasada, iç piyasadan daha düşük bir fiyata satmasına damping adı verilir.
- Malın dış piyasada, iç piyasadan daha pahalıya satılması ise ters damping denir.
- Damping 3'e ayrılır.
 - Arada bir yapılan damping
 - Yıkıcı damping
 - Sürekli damping

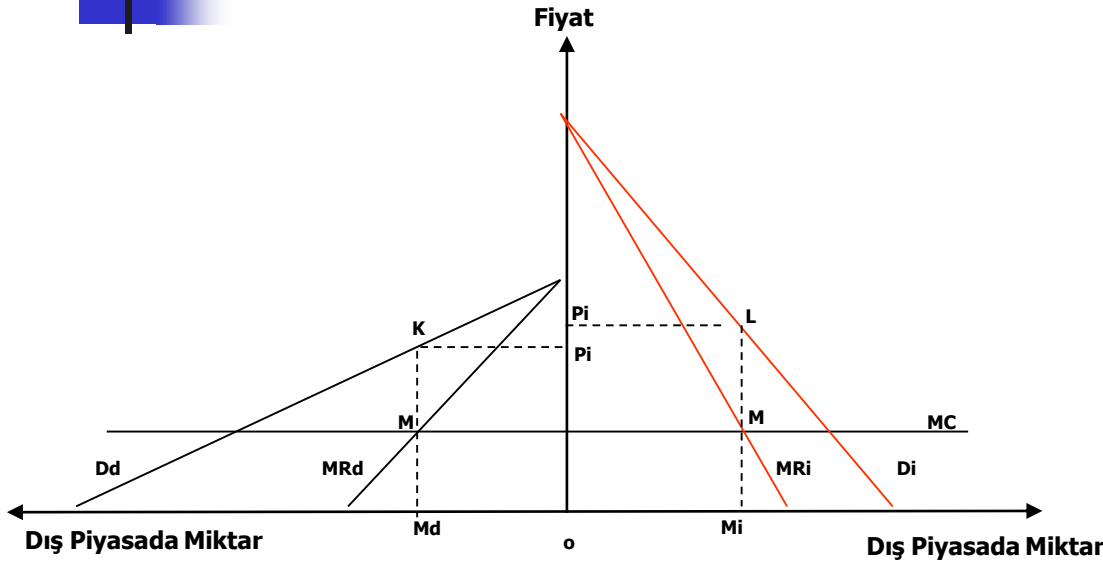
II- YENİ KORUMACILIK VE ÖTEKİ TARİFE DIŞI ARAÇLAR

3.a. Uluslararası Fiyat Farklılıkları ve Damping

- İhracat endüstrisinde kurulu bulunan monopoller bazen iç ve dış piyasaları birbirinden ayırır. (kâr maksimizasyonun uluslararası piyasalara yaygınlaştırılması)
- Monopolcünün, iki piyasası birbirinden ayırmayı kârlı bulması ve her birine ayrı fiyatlar koymasına **uluslararası fiyat farklılaştırması** adı verilir. Dışarıda uygulanan fiyatın daha düşük olması ise **damping** niteliğini gösterir. Uluslararası fiyat farklılaştırmasının uygulanabilmesi için 2 koşul gereklidir.
 - İç ve dış piyasaların kesinlikle birbirinden ayrı olması gerekir.
 - Söz konusu malın değişik piyasalardaki talep esnekliğinin farklı olması gerekir

II- YENİ KORUMACILIK VE ÖTEKİ TARİFE DIŞI ARAÇLAR

3.a. Uluslararası Fiyat Farklılıkları ve Damping

Grafik 4: Uluslararası Fiyat farklılaştırması

Yerli Piyasada

Talep (ortalama gelir) D_i , marjinal gelir MR_i

Dış Piyasada

Talep (ortalama gelir) D_d , marjinal gelir MR_d

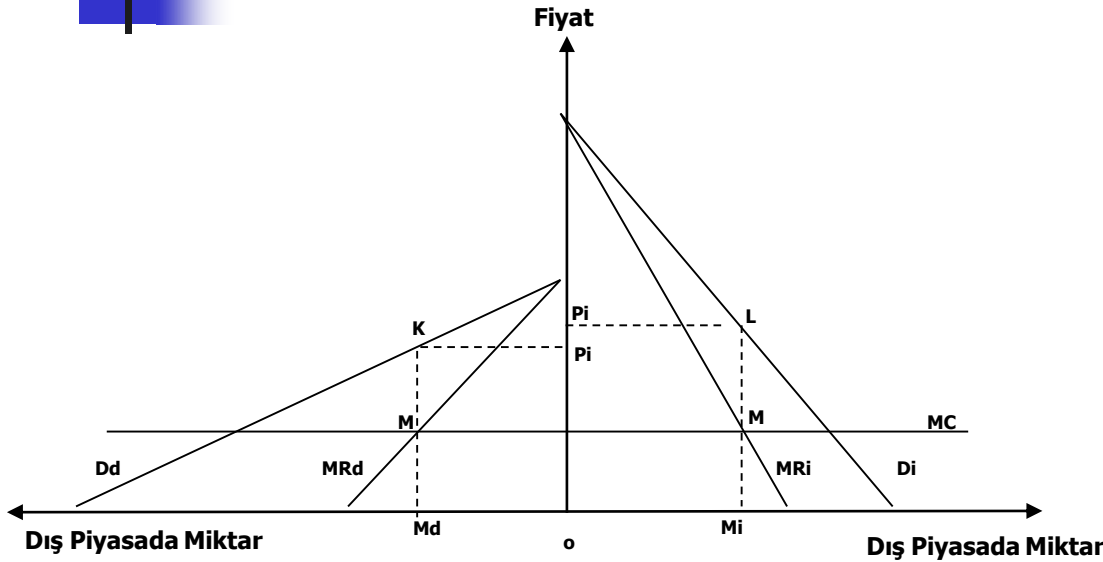
Marjinal maliyetler sabit varsayılarak MC doğrusu ile gösterilir.

Yabancı talep eğrisinin (D_d), iç talep eğrisinden (D_i) daha esnek olması önemlidir.

Yabancı ülkede monopolcünün sattığı mala karşı çok sayıda ikame malı bulunabileceğinden, monopolcü fiyatı aşırı ölçüde yükseltirse, tüketiciler ikame mallarına yönelme imkanına sahiptir.

II- YENİ KORUMACILIK VE ÖTEKİ TARİFE DIŞI ARAÇLAR

3.a. Uluslararası Fiyat Farklılıkları ve Damping

Grafik 4: Uluslararası Fiyat farklılaştırması

Bu koşullar altında firma **marjinal maliyetle marjinal geliri eşitleyen** yerli piyasada **M** ve dış piyasada **N** noktasında en yüksek kârı elde etmiş olur.

Yerli piyasada P_i fiyatından $O M_i$, dış piyasada P_d fiyatından $O M_d$ kadar mal satılır.

Bir piyasada talep esnekliği ne derece yüksek ise o piyasada uygulanan fiyatlar o derece düşük olur.

Uluslararası fiyat farklılaştırması ticarete "haksız rekabet" uygulamasıdır. İç piyasasında damping yapılan ülkelerin üreticileri büyük zarara uğrarlar.

II- YENİ KORUMACILIK VE ÖTEKİ TARİFE DIŞI ARAÇLAR

3.b. Dampinge Karşı Hükümet Politikaları

- Hükümetler **yüksek anti damping vergileri** veya telafi edici vergiler ile dampinge karşı önlem almaktadır.
- Anti damping vergileri GATT sözleşmelerinde 1964 yılından itibaren yer almaya başlamıştır. Bu düzenlemelere göre her ülkedeki anti damping soruşturmalarını yapmakla görevli kurumlar araőtırmaları ve incelemeleri yapmaktadır.

II- YENİ KORUMACILIK VE ÖTEKİ TARİFE DIŞI ARAÇLAR

4- İhracat Sübvansiyonları

- Devlet dış ticarete ithalatın kısıtlanması amacının dışında ihracatın özendirilmesi amacıyla da müdahale edebilir. Bu nedenle

- Vergi iadesi
- Dolaysız prim ödemesi
- İhracat kesimine düşük faizli kredi
- Malın ithalatını yapacak firmalara düşük faizli kredi verilmesi
- İhracat kesimine ucuz girdi sağlanması

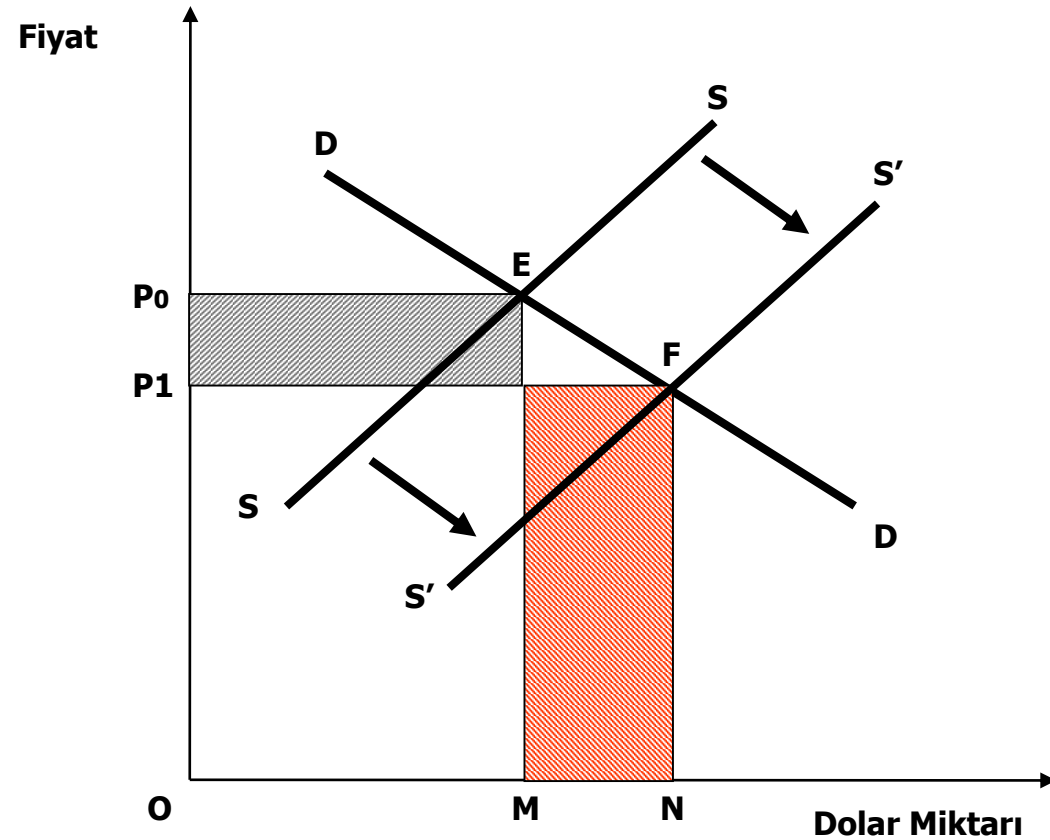
gibi yöntemlere başvurur.

- İhracat sübvansiyonlarının döviz gelirleri üzerine birbirine ters iki etkisi vardır.

- Sübvansiyonlar ihracat ürünlerini yabancı para cinsinden ucuzlatması ve ticaret hadlerinin ülke aleyhine dönmesi
- İhraç mallarının talep esnekliğinin yüksek olması durumunda ise ülkenin toplam döviz gelirlerinin artması

II- YENİ KORUMACILIK VE ÖTEKİ TARİFE DIŞI ARAÇLAR

4- İhracat Sübvansiyonları

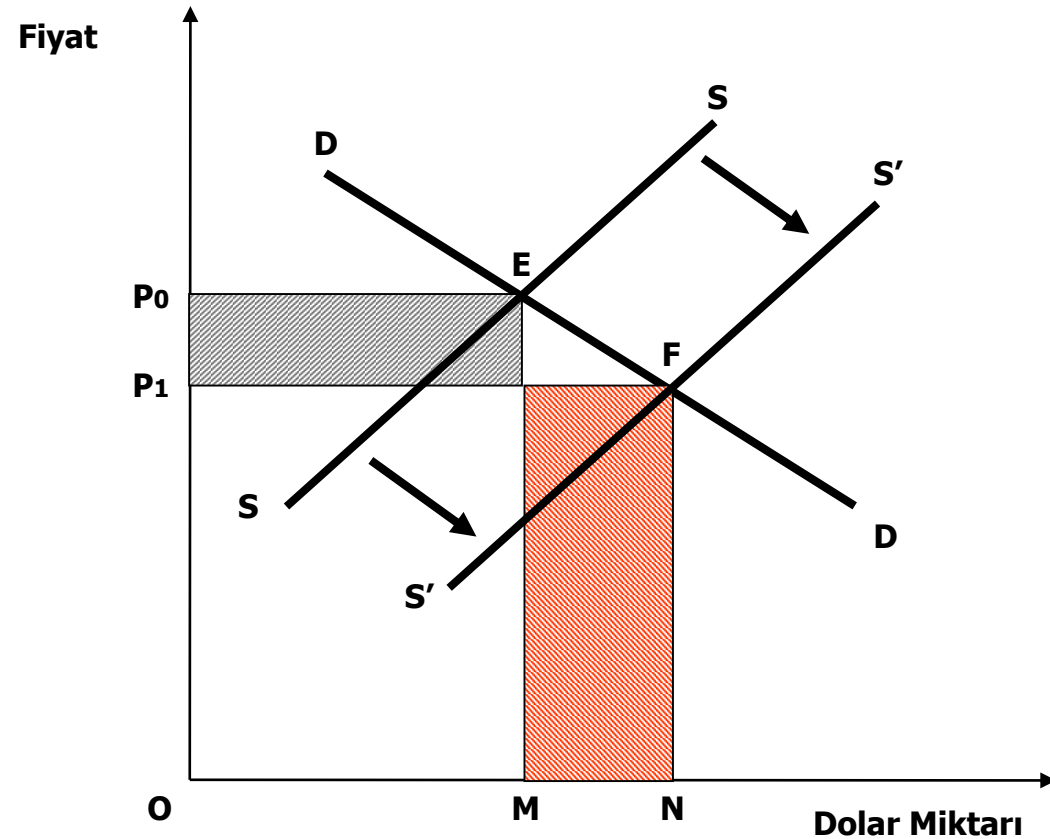
Grafik 5: İhracat Sübvansiyonları

Türkiye'nin ABD'ye olan tekstil ihracatını ele alalım. Dolar fiyatları karşısında Türkiye'nin tekstil arz eğrisi SS , ABD'nin tekstil talebi DD olsun.

Denge E noktasındadır. Türkiye P_0 fiyatından OM miktar tekstil ihraç eder. OP_0EM alanı ölçüsünde döviz geliri elde eder.

II- YENİ KORUMACILIK VE ÖTEKİ TARİFE DIŞI ARAÇLAR

4- İhracat Sübvansiyonları

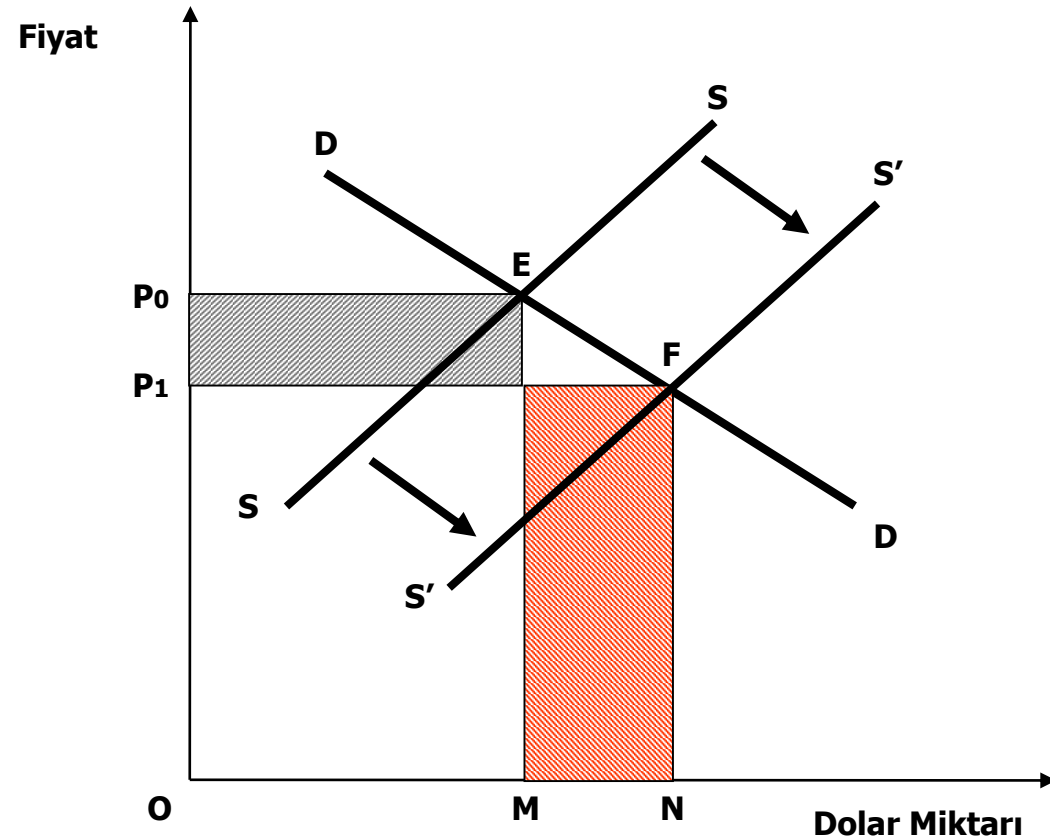
Grafik 5: İhracat Sübvansiyonları

Hükümetin ihracatı özendirmek için ihracatçıya sübvansiyonlar sağlayarak tekstil arz eğrisini S'S' biçiminde sağa kaydırıldığını varsayalım.

Sübvansiyondan sonra (bir dolar karşılığında daha fazla TL geliri elde edildiğinden) dolar cinsinden fiyatlar P1'e düşer. İhracat hacmi ON düzeyine çıkar ve toplam döviz geliri ONFP1 alanına eşittir.

II- YENİ KORUMACILIK VE ÖTEKİ TARİFE DIŞI ARAÇLAR

4- İhracat Sübvansiyonları

Grafik 5: İhracat Sübvansiyonları

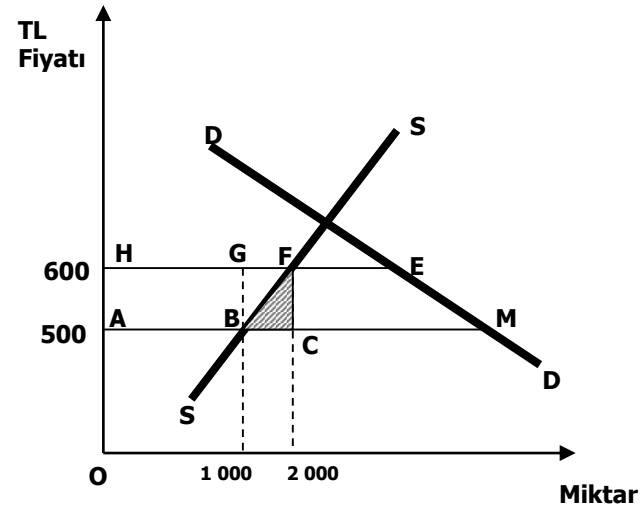
Sübvansiyonun ihracat gelirini artırıp artırmadığı; ihracat malının dolar fiyatındaki düşmeyle birlikte, ithalatçı ülke talep eğrisinin esnekliğine bağlıdır. Talep esnekliği ne kadar yüksek ise döviz gelirindeki artma olasılığı o kadar yüksektir.

Sübvansiyonlar iç tüketiciyi olumsuz yönde etkiler.

İhracat sübvansiyonları, ithalatçı ülke açısından bir dumping niteliğindedir. O bakımdan dünya kamuoyu sübvansiyonlu ihracata duyarlıdır ve GATT çerçevesinde yasaklanmıştır.

II- YENİ KORUMACILIK VE ÖTEKİ TARİFE DIŞI ARAÇLAR

5- İç Piyasaya Dönük Endüstrilere Sübvansiyonlar

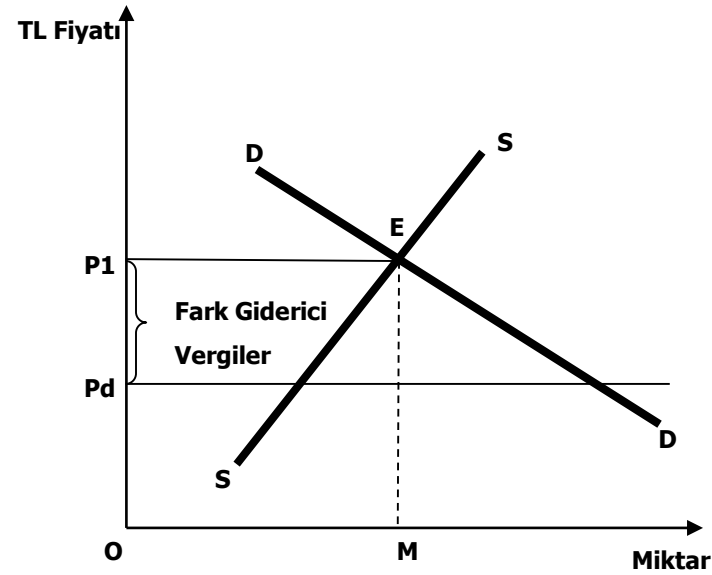
Grafik 6: İç Piyasaya Yönelik Üretim Sübvansiyonu

İthalata rakip endüstrileri korumak amacıyla bu tür sübvansiyonlara başvurulur.

Gümrük tarifeler, kotalar ve fark giderici vergilerden farklı olarak **sübvansiyonla** korunan bir mal, yurtiçinde serbest dünya fiyatlarından **satılır**. Dolaysız sübvansiyon durumunda **hükümet**, yerli üreticiye serbest dünya fiyatı ile bunun üzerinde kalan maliyet arasındaki fark ölçüsünde hazineden bir ödemede bulunur.

III- GÜMRÜK VERGİSİNİN EKONOMİK ETKİLERİ

6- Fark Giderici Vergiler

Grafik 7: Fark Giderici Vergiler

İthalata rekabet eden yerli endüstrileri ve özellikle tarım kesimini korumak için başvurulan uygulamalardan birisidir.

Doğurdu sonuçlar bakımından **ithal kotalarına** benzer.

Hükümetler korumak istedikleri sektördeki üreticiler için **yüksek iç fiyatlar belirler.**

Bunlar minimum **ithal fiyatını** oluşturur. İç piyasada bu yüksek fiyatları geçerli kılmak için fark giderici vergiler kullanılır.

7- Kamu İhaleleri ve Kamu Kuruluşlarının Satınalma Politikaları

- Her ülkede hükümet kuruluşlarının satın alacakları mal ve hizmetlerin yerli kaynaklara yöneltilmesi doğrultusunda çıkarılan yasalar bulunmaktadır.

8- Yurtiçi Katkı Zorunluluğu

- Dış ticaret kısıtlamalarının bir diğerisi de yurtiçi katkı zorunluluğudur. Buna göre malın ÷lkede üretilmiŐ sayılabilmesi için yurtiçi katkı payının belli bir sınırın altına düŐmemesi gerekir.

9- İhracat Vergileri

■ İhracattan vergi alınması

- Hazineye gelir sağlamak
- Hammaddelerin yurtiçinde işlenmelerini özendirmek
- Doğal hammaddelerin arzını korumak
- Ticaret hadlerini ülke lehine döndürmek

gibi nedenlerle olabilir.

II- YENİ KORUMACILIK VE ÖTEKİ TARİFE DIŞI ARAÇLAR

10- Karteller

- Karteller benzer mal ve hizmetleri üreten firmaların fiyatları belirlemek, üretimi kısmak, piyasaları bölüşmek veya yeni teknolojilerin kullanımını sınırlandırmak amacıyla yaptıkları anlaşmalardır.
- Bu anlaşmanın farklı ülkelere ait firmalar tarafından yapılması uluslararası kartelleri oluşturur.
- Bir karteğe girmeyi kabul eden firma ortak fiyat ve üretim politikasını belirlemelidir.